

Religion og etikk Hjelpearke – VG3

Verdensreligioner, etikk og livssynshumanisme — LK20

Kristendom

- Monoteisme – tro på en Gud
- Treenighet: Fader, Sønn, Hellig ånd
- Jesus som Messias og frelser
- Bibelen: GT (39) + NT (27 bøker)
- Synd, frelse, oppstandelse, evig liv

Retninger:

- Katolsk – pave, 7 sakramenter, Maria
- Ortodoks – patriarker, ikoner
- Protestantisk – Bibelen/troen alene

Ritualer: Dåp, nattverd, jul, påske, pinse

Islam

- Streng monoteisme (tawhid)
- Muhammed – siste profet
- Koranen – Allahs direkte ord
- Dommedag, paradis/helvete

De 5 søylene:

1. Shahada – trosbekjennelse
2. Salat – bønn 5 ganger daglig
3. Zakat – almisser (2,5%)
4. Sawm – faste i ramadan
5. Hajj – pilegrimsreise til Mekka

Retninger: Sunni (85%), sjia (imamer)

Begreper: Sharia (lov), hadith, jihad

Jødedom

- Monoteisme – JHVH (Jahve)
- Pakten mellom Gud og Israel
- Toraen (Moseloven), Talmud
- 613 bud (mitzvot)
- Forventning om Messias

Retninger: Ortodoks, konservativ, reform

Ritualer: Shabbat, pesach, yom kippur

Hinduisme

- Brahman – ultimate virkelighet
- Atman – sjelen, del av Brahman
- Samsara – gjenfødselsens kretsløp
- Karma – handling og konsekvens
- Moksha – frigjøring fra samsara

Guder: Brahma (skaper), Vishnu (opp-
rettholder), Shiva (fornyer)

Tekster: Vedaene, Upanishadene, Bhagavadgita

Veier: Karma-yoga, bhakti-yoga, jnana-yoga

Buddhisme

- Siddharta Gautama – Buddha
- Ingen personlig gud
- Nirvana – frigjøring fra lidelse

De 4 edle sannheter:

1. Livet er lidelse (dukkha)
2. Begjær (tanha) er årsaken
3. Lidelse kan opphøre
4. Den 8-foldige vei er løsningen

8-foldige vei: Rett syn, intensjon, tale, handling, levemåte, anstrengelse, oppmerksomhet, konsentrasjon

Retninger: Theravada, mahayana, vajrayana

Religionshistorie

Opprinnelse:

- Hinduisme: ca. 1500 f.Kr. (Vedaene)
- Jødedom: ca. 1800 f.Kr. (Abraham)
- Buddhisme: ca. 500 f.Kr. (Buddha)
- Kristendom: ca. år 30 (Jesus)
- Islam: ca. år 610 (Muhammed)

Utbredelse i dag:

- Kristendom: 2,4 mrd (Europa, Amerika)
- Islam: 1,9 mrd (Midtøsten, Asia)
- Hinduisme: 1,2 mrd (India)
- Buddhisme: 500 mill (Øst-Asia)
- Jødedom: 15 mill (Israel, USA)

Etiske teorier

Pliktetikk (deontologi)

- Handlingen i seg selv er avgjørende
- Kant: kategorisk imperativ
- "Handle slik at det kan bli allmen lov"
- Mennesker som mål, ikke bare middel
- Uavhengig av konsekvenser

Konsekvensetikk (teleologi)

- Konsekvensene avgjør
- Utilitarisme: størst lykke for flest
- Bentham/Mill: nytteprinsippet
- Handlings- vs. regelutilitarisme

Dydssetikk

- Karakteregenskaper i fokus
- Aristoteles: den gylne middelvei
- Dyder: mot, måtehold, rettferdighet, klokskap
- "Hva slags menneske bør jeg være?"

Andre teorier

- **Sinnelagsetikk** – intensjonen teller
- **Situasjonsetikk** – hver situasjon vurderes
- **Nærhetsetikk** – ansvar for den andre

Menneskerettigheter

- Menneskeverd – iboende verdi
- Universelle, udelelige, umistelige
- FNs verdenserklæring (1948)
- Naturrettslig tradisjon

Sentrale rettigheter: Liv, frihet, yttring, religion, utdanning, forbud mot tortur/slaveri

Generasjoner:

1. Sivile og politiske (frihet)
2. Økonomiske, sosiale, kulturelle
3. Kollektive (fred, miljø)

Utfordring: Kulturrelativisme vs. universalisme

Livssynshumanisme

- Ikke-religiøst livssyn
- Mennesket i sentrum
- Fornuft og vitenskap
- Human-Etisk Forbund (1956)

Verdier: Frihet, likhet, solidaritet, toleranse, kritisk tenkning

Seremonier: Navnefest, konfirmasjon, vielse, gravferd

Religionskritikk

Klassiske kritikere:

- Feuerbach: Gud som projeksjon
- Marx: Religion som opium for folket
- Nietzsche: "Gud er død"
- Freud: Religion som illusjon

Ny ateisme: Dawkins, Harris, Hitchens – vitenskap vs. religion

Forsvar: Mening, fellesskap, moral, spirituelle behov

Etisk drøfting**Analysemetode:**

1. Beskriv situasjonen/dilemmaet
2. Identifiser berørte parter
3. Hvilke verdier står på spill?
4. Analyser med ulike etiske teorier
5. Konkluder og begrunn vurderingen

Typiske dilemmaer:

- Abort og retten til liv
- Aktiv dødshjelp (eutanasi)
- Klimaetikk og ansvar
- Fattigdom og rettferdig fordeling
- Dyrevelferd og dyrs rettigheter
- Teknologi og personvern

Drøfte-ord:

- På den ene siden... på den andre siden
- Fra et konsekvensetisk perspektiv...
- En tilhenger av dydsetikk ville hevde...
- Dette kan kritiseres fordi...

Fagbegreper – Religion

- **Monoteisme** – tro på en gud
- **Polyteisme** – tro på flere guder
- **Panteisme** – gud er alt
- **Ateisme** – ingen gudstro
- **Agnostisisme** – vet ikke
- **Sekularisering** – religionens svekkelse
- **Synkretisme** – religionsblanding
- **Fundamentalisme** – bokstavelig tolkning
- **Profan/sakral** – verdslig/hellig
- **Ritual** – religiøse handlinger
- **Myte** – hellig fortelling
- **Dogme** – læresetning

Fagbegreper – Etikk

- **Moral** – praksis, normer
- **Etikk** – refleksjon over moral
- **Norm** – handlingsregel
- **Verdi** – det vi setter pris på
- **Dilemma** – valg mellom onder
- **Autonomi** – selvbestemmelse
- **Heteronomi** – ytre styring
- **Relativisme** – ingen absolutte sannheter
- **Universalisme** – gyldige for alle

Sammenligning av religioner**Gudssyn:**

- Abrahamittiske (jødedom, kristendom, islam): Monoteisme, skapergud
- Hinduisme: Mange guder, ultimate Brahman
- Buddhisme: Ingen skapergud

Menneske og frelse:

- Kristendom: Synd, frelse ved tro på Jesus
- Islam: Underkastelse, følge Allahs vilje
- Jødedom: Følge loven, reparere verden
- Hinduisme: Moksha, frigjøring fra samsara
- Buddhisme: Nirvana, slutt på lidelse

Etikk:

- Kristendom: Nestekjærighet, tilgivelse
- Islam: De 5 søylene, sharia
- Jødedom: 613 bud, rettferdighet
- Hinduisme: Dharma, karma
- Buddhisme: 8-foldige vei, ikke-vold

Analysemetoder**Fenomenologisk tilnærming:**

- Beskriv religiøse fenomener nøytralt
- Forstå innenfra-perspektivet
- Unngå verdivurderinger

Komparativ metode:

- Sammenlign likheter og forskjeller
- Finn fellestrekk (f.eks. gyldne regel)
- Respekter særpreg

Historisk-kritisk metode:

- Undersøk historisk kontekst
- Tekstenes tilblivelse
- Utvikling over tid

Den gyldne regel

- **Kristendom:** “Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal dere gjøre mot dem”
- **Islam:** “Ingen er troende før han ønsker for sin bror det han ønsker for seg selv”
- **Jødedom:** “Du skal elske din neste som deg selv”
- **Hinduisme:** “Gjør ikke mot andre det som ville smerte deg”
- **Buddhisme:** “Skad ikke andre på måter du selv ville finne skadelig”

Sjekkliste eksamen

- ☐ Bruk fagbegreper korrekt
- ☐ Sammenlign religioner saklig
- ☐ Drøft med flere etiske teorier
- ☐ Vis nyansert forståelse
- ☐ Bruk konkrete eksempler
- ☐ Begrunn dine synspunkter
- ☐ Skill mellom innenfra/utenfra
- ☐ Vær objektiv, men reflekter

Tips til drøfting:

- Start med å definere sentrale begreper
- Presenter ulike perspektiver
- Bruk konkrete eksempler
- Avslutt med egen vurdering
- Vis at du forstår kompleksiteten